

Kritik mot en rådman vid Blekinge tingsrätt med anledning av agerandet i ett mål om umgänge med barn m.m.

Beslutet i korthet: Under handläggningen av ett vårdnadsfall fick domaren ett telefonsamtal från socialnämnden med information om målet. Med anledning av det samtalet ringde hon till den ena partens ombud. Hon får kritik för att hon under det samtalet inte fullt ut iakttog kravet att en domstol ska vara opartisk i sin verksamhet. Dessutom får hon kritik för brister vad gäller dokumentation.

Anmälan

AA begärde i en anmälan jämte komplettering att JO skulle granska Socialnämndens i Ronneby kommun och Blekinge tingsrätts m.fl. handläggning med anledning av en vårdnadstvist.

Klagomålen såvitt avser domstolen är föremål för mitt ställningstagande i detta ärende. AA:s klagomål i övrigt, bl.a. mot socialnämnden, har varit föremål för ställningstagande av justitieombudsmannen Lilian Wiklund (JO:s ärende 6882-2010).

När det gäller klagomålen mot domstolen uppgav AA i huvudsak följande.

BB var part i ett mål om vårdnad m.m. rörande sonen CC. Några dagar före huvudförhandlingen i målet ringde rådmannen DD upp BB:s ombud och meddelade att BB inte skulle få träffa sin son påföljande måndag som avtalat. DD uppmanade BB att ringa till sin son och säga att de inte kunde träffas samt att han som förklaring till detta skulle säga att ”pappa har mycket att göra och hinner inte träffa dig på måndag”. Därefter sade DD att ”om inte BB samarbetar och gör som hon sagt så kommer det att vara till nackdel för BB i målet nästa vecka”.

Utredning

Journalanteckningar från Ronneby kommun tillfördes akten. Vidare inhämtades handlingar i Blekinge tingsrätts mål T 731-10, bl.a. dom den 22 december 2010, protokoll från muntlig förberedelse den 21 oktober 2010 och dagboksblad. Följande kom fram.

BB var svarande i ett mål om vårdnad m.m. rörande parternas son CC. Genom ett interimistiskt beslut den 21 oktober 2010 beslutade tingsrätten att CC skulle ha rätt till umgänge med BB med bistånd av personal från socialtjänstens öppenvård varje måndag efter skolans slut fram till kl. 16. Huvudförhandling skulle hållas i målet med början den 30 november.

En sektionschef vid socialförvaltningen beslutade den 23 november 2010 att ställa in öppenvårdsarbetet hos BB, vilket en familjerättssekreterare underrättade tingsrätten om vid ett telefonsamtal med DD den 26 november.

Familjerättssekreteraren upprättade med anledning av telefonsamtalet följande journalanteckning. ”Med anledning av att sektionschef EE, öppenvården har beslutat att ställa in öppenvårdsarbetet hos BB den 23/11 ringer ut upp DD. DD tar kontakt med BB:s ombud FF som senare ringer upp Ut. FF kommer att föreslå BB att han avstår umgänget på måndag. DD bekräftar senare under em att BB gör så.”

Huvudförhandling hölls i målet den 30 november till den 1 december 2010. Dom meddelades den 22 december.

Muntliga upplysningar inhämtades från DD enligt följande.

Hon kommer väl ihåg det aktuella målet och minns även att det varit kontakter mellan henne, familjerätten, svarandeombudet och svaranden inför det umgänge som skulle ske mellan barnet och svaranden på måndagen den 29 november 2010.

Hon blev uppringd av familjerätten som meddelade att deras chef hade beslutat att ställa in öppenvårdsarbetet med den aktuella pappan och att det således inte kunde ske något umgänge med kontaktperson enligt tingsrättens beslut. Som hon uppfattade det hade pappan vid tidigare umgängestillfällen uppträtt på ett sätt som gjorde att det både av arbetsmiljöskäl och med hänsyn till barnet inte var lämpligt med fortsatt umgänge. Familjerätten ville därför att tingsrätten skulle fatta beslut om att det inte skulle vara något umgänge. DD tyckte att det skulle vara olyckligt om rätten skulle behöva pröva frågan om umgänge igen så nära inpå huvudförhandlingen, som skulle börja dagen efter det aktuella umgängestillfället. Hon föreslog därför att hon skulle kontakta pappans ombud och höra om de inte kunde hitta en samförståndslösning bestående i att pappan avstod umgänge den 29 november. Vid kontakten med pappans ombud nämnde hon att avstående kunde ses som ett tillfälle för pappan att visa att han hade förmåga att samarbeta i frågor som rörde barnet. Hon fick besked från pappans ombud att han skulle avstå umgänget.

Pappan ringde sedan DD på måndagen och uppgav att barnets mamma hade sagt att han fick träffa barnet. Hon meddelade honom att tingsrättens interimistiska beslut om umgänge med kontaktperson alltså gällde och att tingsrätten inte hade för avsikt att fatta nytt beslut i umgängesfrågan före huvudförhandlingen.

Hon har inte sagt till pappans ombud att pappan kunde säga till barnet ”att pappa har mycket att göra och inte hinner träffa dig på måndag” och inte heller sagt att om inte pappan ”samarbetar och gör som hon sagt så kommer det att vara till nackdel för honom i målet nästa vecka”.

Hon anser i efterhand att hon borde ha dokumenterat kontakterna ovan genom anteckningar i dagboken. Hon har inte haft någon avsikt att undanhålla informationen för någon.

Ärendet remitterades till tingsrätten som bereddes tillfälle att komplettera de upplysningar som DD lämnat rörande sina kontakter med socialtjänsten och parterna eller deras ombud. Tingsrätten anmodades vidare att redovisa sin

bedömning av hur DD handlagt den fråga som uppkom genom att socialtjänsten underrättade tingsrätten om att öppenvårdsarbetet hade avslutats.

Tingsrätten (lagmannen GG) kom in med ett remissvar till vilket fogades ett yttrande av DD.

DD lämnade följande förtydligande till de uppgifter som lämnats muntligen.

För att undvika att någon incident skulle inträffa med CC efter skolan tog jag kontakt med jur. kand. FF och förklarade situationen. Hon tog kontakt med sin huvudman och återkom att BB var införstådd med att det inte skulle bli något umgänge den 29 november, men att han ville att CC skulle få ringa till honom på lördagen för att han själv skulle få möjlighet att förklara för sin son varför det inte kunde bli något umgänge.

GG svarade bl.a. följande.

Inledningsvis vill jag som domstolschef och domare beklaga att det upplevs att domstolen inte beaktar allas likhet inför lagen eller iakttar saklighet och opartiskhet. Jag ber därför om ursäkt.

Vid kontakter med socialtjänst och parter eller deras ombud är det viktigt och ett krav att dessa dokumenteras i minnesanteckningar, tjänsteanteckningar eller i vårt verksamhetsstöd Veras händelser. Anledningen till kontakten, vad som förekom vid kontakten samt om något handläggningsbeslut meddelats bör antecknas. Vidare bör anteckningarna eller uppgifter kommuniceras med motparten. Allt för att möjliggöra insyn och ge motparten en möjlighet att reagera om något upplevs felaktigt eller för att komplettera med sin inställning och underlag för den. Kommunikation med part bör ske med uppgivet behörigt ombud. För det fall part av något skäl delgetts eller kontaktats eller själv inkommit med uppgifter bör behörigt ombud genast underrättas.

Frågor om vårdnad, boende och umgänge som handläggs i domstol är indispositiva mål. Tingsrätten har en skyldighet att utreda sakförhållandena.

I samband med en muntlig förberedelse den 21 oktober 2010 förordnade tingsrätten interimistiskt att CC ägde rätt till umgänge med BB med bistånd från personal från socialtjänsten öppenvård varje måndag efter skolans slut fram till klockan 16.00. Tingsrätten beslöt vidare att huvudförhandling skulle äga rum den 30 november med fortsättning den 1 december 2010.

Den 1 augusti 2010 infördes en bestämmelse i föräldrabalken om umgängesstöd. Där sägs att när rätten beslutar om umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med får rätten, om barnet har behov av det, besluta att en person som utses av socialnämnden ska medverka vid umgänget (umgängesstöd). Ett sådant beslut ska gälla för en viss tid. Vidare ska socialnämnden efter rättsens beslut om umgängesstöd utse en viss person att medverka vid umgänget. Socialnämnden har således en skyldighet att utse viss person att medverka vid umgänge sedan domstolen fattat beslut om umgängesstöd, se prop. 2009/10:192.

Det är mot denna bakgrund underrättelsen från socialtjänsten om att öppenvårdsarbetet med BB ställts in får ses. Rådmannen DD fick således information att förutsättningarna för hennes interimistiska förordnande inte längre fanns. Denna information skulle ha dokumenterats.

Tingsrätten borde på befintligt underlag ha omprövat sitt interimistiska beslut. Sedan borde parterna beretts tillfälle yttra sig över uppkommen situation inom viss begränsad tid för att tingsrätten därefter skulle ompröva det senaste interimistiska förordnandet. Tingsrätten kunde också omedelbart berett parterna tillfälle yttra sig över uppkommen situation inom viss begränsad tid för att först därefter ompröva sitt beslut den 21 oktober 2010.

Rådmannen DD hanterade den uppkomna situationen praktiskt genom att kontakta BB:s ombud. Det går inte att klarlägga vad som sades eller meddelades vid den kontakten. Det borde förts anteckningar om samtalet och dessa borde ha kommunicerats med motparten.

Vid BB:s kontakt med rådmannen DD på måndagen den 29 november 2010 gällde tingsrättens interimistiska förordnande, dvs. att CC ägde rätt till umgänge med BB med bistånd från personal från socialtjänsten öppenvård efter skolans slut fram till klockan 16.00. Även detta samtal borde ha dokumenterats. BB:s ombud skulle ha underrättats om vad som avhandlades vid kontakten. Motparten skulle också ha fått del av uppgifterna.

AA bereddes tillfälle att yttra sig över remissvaret och uppgav bl.a. att DD genom sina kontakter inte hade varit neutral utan hade tagit ställning mot BB

Rättslig reglering

Enligt 1 kap. 9 § regeringsformen ska en domstol i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet. Bestämmelsen omfattar inte bara hur en sak rent faktiskt har handlagts och vilka verkliga skäl som ligger bakom ett beslut eller ett annat handlande från en domstol. Även hur domstolens agerande uppfattats är av betydelse. Man talar ibland om en subjektiv och en objektiv sida av grundlagsbestämmelsen. Det subjektiva är hur domstolen själv anser sig ha agerat medan det objektiva är hur domstolens agerande kan uppfattas utifrån (se Bull och Sterzel, Regeringsformen – en kommentar, 2010, s. 59).

Enligt 6 kap. 20 § första stycket föräldrabalken (FB) får rätten i ett pågående vårdnads mål, om det behövs, besluta om vårdnad, boende eller umgänge för tiden till dess att frågan har avgjorts genom en dom eller ett beslut som har vunnit laga kraft eller föräldrarna har träffat ett avtal om frågan och avtalet har godkänts av socialnämnden. Ett sådant beslut benämns ett interimistiskt beslut. Innan ett interimistiskt beslut meddelas ska motparten få tillfälle att yttra sig (6 kap. 20 § andra stycket FB).

När rätten beslutar om umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med, får rätten enligt 6 kap. 15 c § första stycket FB besluta att en person som utses av socialnämnden ska medverka vid umgänget (umgängesstöd). Av tredje och fjärde styckena i bestämmelsen framgår att socialnämnden efter rättsens beslut om umgängesstöd ska utse en viss person att medverka vid umgänget samt att nämnden ska följa upp hur umgänget fungerar och verka för att stödet inte består längre än nödvändigt.

Ett beslut om umgängesstöd är en del av umgängesbeslutet. Det innebär att det för verkställighet av umgängesbeslutet är nödvändigt att personen som är utsedd av socialnämnden medverkar (prop. 2009/10:192 s. 29).

Av 5 § förordningen (1996:271) om mål och ärenden i allmän domstol framgår att det under handläggningen av ett mål eller ärende fortlöpande ska registreras vilka handlingar som kommer in till domstolen, vilka åtgärder som domstolen utför i målet eller ärendet och vad som i övrigt förekommer i detta eller i samband med överklagande av ett meddelat avgörande.

Bedömning

Jag vill inledningsvis nämna att tingsrättens dom och beslut i sak inte föranleder något uttalande från min sida. Min granskning har istället avsett tingsrättens handläggning med anledning av att familjerätten meddelade att öppenvårdsarbetet ställts in och att det inte var lämpligt med fortsatt umgänge.

Tingsrätten beslutade i oktober 2010 att umgänget mellan barnet CC och BB skulle äga rum ”med bistånd från personal från socialtjänstens öppenvård”. Detta beslut får anses utgöra ett beslut enligt 6 kap. 15 c § FB om att en person som utses av socialnämnden ska medverka vid umgänget.

Fredagen före det umgängestillfälle som skulle äga rum måndagen den 29 november kontaktades den ansvariga domaren DD av familjerätten som hade beslutat att ställa in öppenvårdsarbetet. DD har uppgett att familjerätten ville att tingsrätten skulle fatta beslut om att det inte skulle vara något umgänge. Eftersom huvudförhandlingen skulle påbörjas den 30 november föreslog hon i stället att hon skulle kontakta BB:s ombud för att höra om de kunde nå en samförståndslösning bestående i att pappan avstod umgänge den 29 november. En sådan kontakt ägde också rum och BB:s ombud meddelade efter kontakt med sin klient att denne skulle avstå från umgänget. Inte någon av dessa kontakter har dokumenterats i målet.

Jag vill först instämma i vad tingsrätten angett om vikten av att domstolen dokumenterar muntliga kontakter med socialtjänsten (familjerätten), parter eller ombud. Jag noterar även att DD uppgett att hon borde ha dokumenterat de samtal hon hade.

När det sedan gäller familjerättens besked till domstolen kan jag konstatera att avsikten synes ha varit att underrätta tingsrätten om den uppkomna situationen samt att få tingsrätten att agera. Vilka närmare omständigheter som låg bakom familjerättens ställningstagande har emellertid inte framkommit.

Med anledning av familjerättens besked tog DD kontakt med BB:s ombud. DD har uppgett att detta gjordes i syfte att försöka få till stånd en samförståndslösning bestående i att BB skulle avstå från umgänge den aktuella dagen. Det går inte att i efterhand utreda exakt vad som sades vid telefonsamtalet. DD har emellertid uppgett att hon sade till BB:s ombud att ett avstående kunde ses som ett tillfälle för BB att visa att han hade förmåga att samarbeta i frågor som rörde barnet.

En domare får aldrig uppträda så att hans eller hennes opartiskhet kan sättas i fråga. I det ligger att domaren måste vara varsam med vad han eller hon säger och skriver. Domaren måste också agera öppet och på samma sätt i förhållande till båda parter. Jag har förståelse för att DD i den uppkomna situationen kände ett behov av att handla snabbt, inte minst av hänsyn till barnets bästa. Lämpligheten av att en domare – dagarna före en huvudförhandling i saken – tar kontakt med ombudet med det syfte som DD uppgett kan emellertid ifrågasättas. En sådan kontakt kan innebära en risk för att parten upplever sig utsatt för en press från domstolens sida att handla på ett visst sätt för att kunna ha utsikt att vinna framgång i rättegången.

DD:s uttalande vid samtalet att ett avstående kunde ses som ett tillfälle för BB att visa att han hade förmåga att samarbeta i frågor som rörde barnet skulle även kunna tolkas som att DD gav BB råd om hur han skulle förhålla sig för att nå framgång vid den kommande huvudförhandlingen. Även av det skälet måste DD:s agerande ifrågasättas.

Samtalet kan således uppfattas som att DD inte var opartisk. Hon har alltså inte fullt ut efterlevt kravet i 1 kap. 9 § regeringsformen att en domstol ska iaktta opartiskhet i sin verksamhet. Som jag tidigare varit inne på har hon också brustit vad gäller dokumentation. Hon förtjänar därför kritik.

Vad som i övrigt har kommit fram i ärendet ger inte anledning till någon ytterligare åtgärd eller något uttalande från min sida.

Med dessa uttalanden avslutas ärendet.